

**МЕТОДИКИ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ІНФЛЯЦІЇ:
ДОСВІД КРАЇН СВІТУ**

Розкрито підходи врахування інфляційного впливу в бухгалтерському обліку, визначено напрями вирішення вказаного питання на теренах України

Постановка проблеми. Інфляційні процеси завжди були, є і будуть присутні в економіках різних країн світу. Це зумовлено незбалансованим розвитком ринкових відносин щодо обміну, розподілу та використання різного роду фінансових ресурсів, зокрема грошових коштів, які забезпечують рух фінансів. Відповідно, при зміні цін на ринку динаміка їх стає розпливчастою, неточною, а ціна, через яку виражається вартість товарів (робіт, послуг) в тій чи іншій країні, перестає виконувати інформаційну функцію, перестає бути пов'язаною з вартістю відповідних товарів (робіт, послуг). За таких умов бухгалтерський облік не надає користувачам об'єктивну інформацію, позбавляючи їх здатності правильно інтерпретувати отримані дані. Але, слід зазначити, що не тільки користувачі інформації залишаються у програті, також страждає підприємство, зокрема, його активи та зобов'язання, які з часом змінюють свою вартість через інфляційне зростання цін на подібні їм.

Описані процеси властиві Україні, однак, донині в нашій країні не обрано єдиного вирішення проблеми необ'єктивності інформації в умовах постійної зміни цін навіть за існування достатньої кількості важелів та інструментів у бухгалтерському обліку. В даний час проблема вирішується лише на рівні окремих підприємств або відомств. При цьому на рівні держави отримується інформація, що підготовлена методологічно різно, а також для різних потреб. Тобто існує проблема визначення єдиного правила підготовки даних з можливістю їх застосування.

Мета дослідження. Полягає у дослідженні розвитку підходів до коригування даних бухгалтерського обліку на вплив інфляції у різних країнах світу з метою окреслення відповідного рішення для нашої держави.

Викладення основного матеріалу дослідження. Протягом останніх десятиліть велика кількість країн відмовилися від будь-яких методів "інфляційного" бухгалтерського обліку, аргументуючи це подоланням інфляційних процесів в країні; але як вже зазначалося у першому розділі бакалаврської роботи, інфляція існує завжди і усюди, надзвичайно важко досягти її нульового значення.

Виходячи з цього, можемо чітко говорити про існування інфляційного впливу на різні сфери економіки країни, зокрема на бухгалтерський облік. В результаті різні користувачі інформаційних даних бухгалтерського обліку отримують недостовірну інформацію та інтерпретують її на свою користь, або ж отримують можливість маніпулювання окремими показниками з метою їх вуалізації.

Зарубіжні автори, зокрема Дж. Блейк та О. Амаат, дискутуючи з питань ведення бухгалтерського обліку в умовах інфляції, виділяють три типи країн, де були розроблені системи бухгалтерської справи, що враховували в повному об'ємі вплив інфляції:

1. Нідерланди розробили підхід, який базується на відновній вартості, який застосовується деякими великими компаніями.

2. В деяких країнах Латинської Америки з гіперінфляцією були використані підходи, в основі якої лежить той чи інший варіант поточної купівельної спроможності (ПКС).

3. Окремі англомовні країни, включаючи США і Великобританію, в кінці 70-х років розробили системи бухгалтерського обліку на основі поточної вартості, але на даний момент від них відмовилися через зниження рівня інфляції. ПАР слідує прикладу цих країн, але тут інфляція не знижується [1, с. 141].

Необхідно зазначити, що першою державою, яка запровадила коригування показників обліку залежно від інфляційних процесів, була Німеччина (1918-1932 рр.) [7, С. 4]. При цьому коригування відбувалося відповідно до зміни курсу національної валюти до курсів стабільніших валют інших держав. Однак такий спосіб не виправдав себе, оскільки номінальний курс обміну національної валюти не завжди збігається з реальним співвідношенням купівельної спроможності національної та іноземної валюти, по відношенню до якої обчислювався курс [4, с. 143].

Окрім виділених Дж. Блейком та О. Амаатом країн, певні реформи бухгалтерського обліку в умовах інфляційної економіки проводилися і в таких країнах як Франція, Голландія, Швейцарія тощо. Тому варто розглянути методики ведення обліку у кожній країні, де здійснювалися такі реформування. Дослідженням методів коригування даних фінансової звітності у різних країнах світу займалися такі вчені та дослідники, як О. Амаат, Дж. Блейк, Х. Гернон, Л.Л. Горецька, М.Р. Лучко, А.А. Мазуренко, Г. Міік, Г. Мюллер, Д.О. Панков, Я.В. Соколов та ін.

В ході дослідження виявлено, що у багатьох групах країн методи коригування облікових даних були однаковими, у деяких – взагалі не проводилися. У зв'язку з цим, доцільно розглянути різні методи ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в розрізі макроекономічних облікових моделей. До загальноновизнаних макроекономічних облікових моделей відносяться наступні: британо-американська, континентальна, південноамериканська та ісламська. Відповідно, кожна облікова модель має ряд особливостей в економічній сфері, на законодавчому рівні тощо.

Так, *британо-американська модель* характеризує орієнтацію обліку в таких країнах як Великобританія, США, Нідерланди, Канада, Австралія та ін. Основною специфікою цієї моделі є орієнтація обліку на потреби широкого кола інвесторів, що обумовлюється розвинутим ринком цінних паперів. Як правило, за такої системи існує жорстке законодавче регулювання обліку, яке регламентується стандартами, розробленими професійними організаціями бухгалтерів; спостерігається гнучкість облікової системи; високий освітній рівень бухгалтерів і користувачів фінансової інформації [1, с. 226].

Таблиця 1. Врахування впливу інфляції в країнах англо-американської облікової моделі

Країна	Переоцінка активів (або пасивів) на рівень інфляції	Коригування статей фінансової звітності на рівень інфляції
Великобританія	+	?
США	—	?
Нідерланди	+	?
Китай	—	?

Як бачимо з табл. 1, країни англо-американської облікової моделі надають перевагу первісній оцінці активів підприємства, і в окремих випадках дозволяється проводити їх переоцінку. Це пов'язано з науковими розробками вчених. Так, Й. Ідзірі, який є одночасно прибічником оцінки на основі історичної обмінної вартості, підтверджує, що в період інфляції зв'язок між теперішньою ринковою ціною даних активів і їх історичною вартістю може бути вільним. Також даний принцип розділяв Р. Ентоні.

У зв'язку з тим, що британсько-американська облікова модель допускає високий рівень варіативності бухгалтерського обліку, країни даної моделі є яскравим прикладом застосування ряду методик коригування даних бухгалтерського обліку та показників фінансової звітності на рівень інфляції, та прикладом еволюції нормативної бази щодо регламентації даного питання. Нормативними актами переоцінки активів та певні методи коригування даних можуть і не регламентуватися, але підприємства та великі компанії мають право застосовувати на практиці наукові розробки.

Цікавим є підхід у Китаї, де оцінку активів і визначення прибутку проводять на основі первісної вартості. Величину основного капіталу слід оцінювати за його початковим нагромадженням амортизаційним зносом, обчисленим рівномірним способом і застосованим на груповій основі. Залишкова вартість обсягом до 10-ї початкової величини активу віднімається при надходженні від загальної величини знецінення вартості. Коли особливі обставини диктують необхідність застосування прискореного нарахування зносу або запровадження досконаліших методів обчислення зносу, то прийнято, щоб заява розглядалася місцевими податковими органами, а кінцеве підтвердження надходило від міністерства фінансів Китаю [5, с. 201].

Наступним прикладом англо-американської моделі є Нідерланди, в яких не спостерігаються інфляційні стрибки цін, проте розроблена система обліку відновної вартості, яку застосовує багато великих підприємств.

Серед компаній, які ведуть облік на основі відновної вартості, є відома компанія Philips. В її роботі проявляється кілька моментів.

1. Для обчислення відновної вартості основних фондів, запасів готової продукції та незавершеного виробництва використовується система індексів, розроблена компанією. Обчислення цих показників – один із способів визначення політики закупівлі.

2. Однакова система бухгалтерських документів застосовується для звітів, на основі яких працює керівництво компанії, і для звітів, котрі опубліковані для загального користування.

3. Оприлюднення інформації, підготовленої на основі відновної вартості, – частина загальної політики, що дає змогу переконати профспілкові організації у правильності визначення доходів компанії, а в роботі з податковими органами дозволяє показати як впливають податкові відрахування на доходи компанії [4, с. 196].

У Великобританії в 1980 р. був опублікований обліковий стандарт 16 (Statement of Standard Accounting Practice 16 – SSAP 16). Цим документом передбачалося використовувати для підготовки бухгалтерської звітності та оцінки фінансових результатів методику ССА. Стандарт розповсюджувався на всі великі корпорації, націоналізовані та приватні компанії (близько 5-6 тис. фірм) [6, с. 66].

SSAP 16 також не користувався популярністю серед бухгалтерів Великобританії, і в 1984 р. був виданий новий стандарт. Згідно із цим стандартом замість надання

подвійної звітності пропонувалося перераховувати у поточні ціни лише обмежену кількість показників: вартість основних засобів, собівартість реалізованої продукції, нарахovanу амортизацію. Якщо прийняти до уваги, що стандарт розповсюджувався лише на великі фірми, його одразу ж визнали більш гнучким та зручним. Але через деякий час, доцільність таких розрахунків знову почала підпадати під сумнів, і в 1986 р. обов'язковість дотримання цього стандарту була відмінена [6, с. 67].

Повний перелік еволюції нормативних документів щодо ведення бухгалтерського обліку в умовах інфляційної економіки у Великобританії навели у своїй праці Дж. Блейк та О. Аамат [1, с. 333-334]:

- проект надання інформації ED 8 1973 року;
- стандарт SSAP 7 1974 року;
- звіт 1975 року комітету;
- пропозиція Комітету з бухгалтерських стандартів проекту надання інформації ED 18 1976 року про повну систему бухгалтерського обліку на основі поточної вартості, покликаної замінити підхід на основі поточної купівельної спроможності;
- голосування в 1977 році членами ІПБАІУ за відхилення проекту надання інформації ED 18;
- поява у 1978 році звіту для внутрішнього користування, в якому рекомендувалося ввести додатковий звіт до вже наданих бухгалтерських звітних документів, в якому показувати поправки прибутку компанії із врахуванням поточної вартості;
- повторна пропозиція комітету з бухгалтерських стандартів проекту надання інформації ED 18 1979 року;
- спільне видання в 1980 році професійними бухгалтерськими організаціями, що входили до ККБС, стандарту SSAP 16, в основу якого ліг проект надання інформації ED 24;
- проект надання інформації ED 35 1984 року, в якому вносяться незначні поправки до стандарту SSAP 16;
- припинення в 1985 році обов'язковості стандарту SSAP 16;

– вилучення в 1986 році Комітетом з бухгалтерських стандартів стандарту SSAP 16 і публікування керівництва про інфляційний облік.

На даному етапі у Великобританії для проведення переоцінки не існує законодавчих норм, проте частіше за все використовують відновлювану вартість.

Континентальна облікова модель використовується переважно у країнах Європи, таких як Німеччина, Австрія, Франція, Швейцарія, Італія та ін. Ця модель характеризується жорстким законодавчим регулюванням обліку; тісними зв'язками підприємств з банками, які є основними постачальниками капіталу; орієнтацією обліку на державні потреби оподаткування й макроекономічного регулювання; консерватизмом облікової практики [2, с. 226].

Південноамериканська облікова модель поширена у країнах Південної Америки: Бразилії, Аргентині, Болівії та ін., де спостерігається високий рівень інфляції. Особливістю цієї моделі є орієнтація методики обліку на високий рівень інфляції та потреби державного регулювання. Облікова система в цих країнах, як правило, є простою через невеликий розмір підприємств і невисокий рівень освіти бухгалтерів [2, с. 226].

Південноамериканські країни, які руйнуються протягом багатьох років інфляцією, вже давно відмовилися від дотримання принципу первісної вартості. Компанії в цих країнах періодично змінюють оцінку своїх активів, використовуючи для перерахунку загальний індекс цін [3, с. 52].

Таблиця 2. Врахування впливу інфляції в країнах південно-американської облікової моделі

Країна	Переоцінка активів (або пасивів) на рівень інфляції	Коригування статей фінансової звітності на рівень інфляції
Бразилія	+	+
Аргентина	+	+
Болівія	+	+
Чилі	+	+
Мексика	+	+
Ізраїль	+	+

В Аргентині, Болівії, Бразилії та Чилі компанії зобов'язані надавати бухгалтерську звітність, перераховану на основі загального індексу цін. У ряді інших країн пропонується переоцінювати тільки основні засоби, причому у випадку, коли темп інфляції значний (задається інтервал коливання загального індексу цін). Таке вибіркоче коригування пояснюється тим, що інфляція викривлює перш за все оцінку довгострокових активів. При цьому амортизаційні відрахування проводяться виходячи з вже відкоригованої вартості основних засобів. Цікаво відмітити, що в Болівії та Бразилії прибуток, який обкладається податком, також вираховується після проведення відповідних коригувань на темп інфляції – у більшості країн таке, звісно, не допускається [6, с. 65].

У 80-х роках Ізраїль зіштовхнувся з різким стрибком інфляції і також змушений був запровадити у практику обліку методику GPL. Проте стандартами не забороняється використовувати у річному звіті інформацію про собівартість – вона може приводитися в якості додаткових аналітичних даних. Тим не менше деякі компанії перевищують вимоги стандарту та виконують деталізований перерахунок статей звітності [6, с. 65].

Спеціалісти з Південної Америки та Ізраїлю приймали активну участь у розробці стандарту 29 IASC. Досвід їх роботи в гіперінфляційному середовищі показав високу ефективність методики GPL. Саме тому вона вибрана в якості базової у стандарті 29 [6, с. 65].

Одним з нових видів макромоделей бухгалтерського обліку є *ісламська модель бухгалтерського обліку*. Вона поширена в країнах, що входять до Міжнародної організації "Ісламська конференція", серед яких Королівство Саудівська Аравія, Об'єднані Арабські Емірати, Іран, Ірак, Ліван, Пакистан та ін.

Бухгалтерський облік орієнтований на слідування ісламським релігійним принципам, фізичні та юридичні особи сплачують податок – "закят" на користь бідних, відсутня варіативність обліку, державне регулювання здійснюється відповідним законом та стандартами для банківських установ. Оцінка всіх активів підприємства в країнах поширення ісламу здійснюється за ринковою вартістю.

Україну серед усіх вищеперерахованих облікових моделей можна віднести до континентальної моделі побудови національної системи бухгалтерського обліку. Тобто, в нашій країні фінансування підприємств здійснюється, головним чином, за рахунок банківських установ. Регламентация бухгалтерського обліку відрізняється значним рівнем консервативності.

В Україні проблема об'єктивної достовірної інформації ускладнюється тим, що для бухгалтерського обліку розроблено різні правила: для потреб оподаткування та з метою підготовки інформації для власників. З одного боку, бухгалтерський облік орієнтований на користувачів з метою прийняття управлінських та інвестиційних рішень (інвесторів, кредиторів, менеджерів, управлінців тощо), з іншого – бухгалтерський облік орієнтований на державу як одного з найважливіших користувачів бухгалтерської інформації. В результаті чого виникає дилема: чи вести облік за ринковими цінами (можливість порівняння інформації в динаміці; надання актуальної інформації управлінському персоналу, зменшення прибутку до оподаткування), або ж за цінами фактичної вартості придбання (завищення бази оподаткування податком на прибуток, неможливість

проведення ефективного економічного аналізу підприємства тощо). Основна проблема, з якою зіштовхуються майже всі країни, які входили до складу СРСР, – це минула спрямованість обліку на формальне задоволення потреб державних органів в економічній інформації. А в умовах ринкової економіки бухгалтерський облік повинен забезпечити об'єктивною та достовірною інформацією, яка розміщується у фінансових звітах підприємств, всі групи користувачів: власників і працівників підприємств, інвесторів і кредиторів, акціонерів, фондові біржі, податкові та інші державні органи, структури прогнозування розвитку економіки. Спроби узгодити підходи до формування облікової інформації для податкових потреб і управління власністю не забезпечили вироблення єдиного підходу. Відповідно, вивчення порядку використання інформації для різних груп користувачів обумовлює необхідність розробки чітких умов та обставин проведення переоцінки з єдиною базою щодо відображення впливу збільшення або зменшення вартості на доходи та витрати.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Враховання впливу інфляції є особливим питанням, що визначає можливість прийняття ефективних управлінських рішень, а також забезпечувати наповнення бюджету. Міжнародний досвід у даному питанні сформований протягом кількох десятиліть з різними підходами щодо формування відомостей про існуючу вартість майна та джерел його утворення. Як правило, всі норми закріплювалися у нормативних документах громадських організацій з регулювання бухгалтерського обліку.

Враховуючи менталітет та національні особливості ведення господарської діяльності, в Україні необхідно передбачити як в положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, так і окремо нормам регулювання податкових розрахунків чіткі межі, які вимагають здійснення перерахунку облікової вартості, а також порядок їх відображення в бухгалтерському обліку.

Список використаної літератури:

1. Блейк Дж. Европейский бухгалтерский учет: [справочник] / Блейк Дж., Амант О. / [перевод с англ.] – М.: Информационно-издательский дом "Филинь", 1997. – 400 с.
2. Большой бухгалтерский словарь / под. ред. А.Н. Азрилияна. – М.: Институт новой экономики, 1999. – 574 с.
3. Бухгалтерский учет в зарубежных странах: [учеб.] / Я.В. Соколов, Ф.Ф. Бутынец, Л.Л. Горещкая, Д.А. Панков; отв. ред. Ф.Ф. Бутынец. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 664 с.
4. Ловінська Л.Г. Оцінка в бухгалтерському обліку: [монографія]. – К.: КНЕУ, 2006. – 256 с.
5. Лучко М.Р. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах: [навч. посіб.] / Лучко М.Р., Бенько І.Д. – К.: Знання, 2006. – 311 с.
6. Мюллер Г. Учет: международная перспектива / Мюллер Г., Гернон Х., Миик Г. / пер. с англ. – [2-е изд., стереотип]. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 136 с.
7. Сердюк В. Облік в умовах інфляції / Сердюк В., Масич Л., Гончарова Н. // Бухгалтерський облік і аудит. – 1994. – № 1. – С. 4-8.

ОСТАП'ЮК Наталія Анатоліївна – кандидат економічних наук, доцент, докторант кафедри бухгалтерського обліку Житомирського державного технологічного університету